

איש חי  
רב פעלים  
רודף צדקה וחסד  
ר'  
**משה שניצר**  
ז"ל  
ב"ר מנחם מנדל ז"ל  
תנצב"ה

# מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברוק  
כולל דחסידי סוכטשוב  
כולל "סנה משה"  
ע"ש הר"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל  
בית מדרש  
למגידי שיעור "דף היומי"  
חז"ם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה  
החשובה ודופת  
צדקה וחסד  
מרת  
**ורדה שניצר**  
ע"ה  
ב"ר מאיר ז"ל  
תנצב"ה

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 671

מסכת כריתות י"ג-י"ט

בס"ד, ט' ניסן תשע"ב

## השבוע בגליון

- מהותו של ה"מתעסק"
- להקיץ כהן משנתו
- ההבדל בין שני סוגי איסורים
- שאלתו של הגר"י סלנטר לגרע"א

- עדים שראו אך לא התכוונו להעיד
- שיעורי האכילה לחולים ביום הכיפורים
- ספקא דאורייתא לחומרא או לקולא - הקשר לקרבן שאם תלוי

### דבר העורך

#### צאר פפושקה

מעשה מעניין מאד מסופר לאחרונה מפי מקורות מהימנים, ויש בו עידוד רב וחיוזק גדול ללומדי הדף היומי.

**ישב** היה הישיש ספון בחדרו, רכון על ספרים עבים ודקים, גדולים וקטנים, שהתחלפו תחת עיניו החודרות לפי הצורך. חתנו הצעיר, שוהה היה עמו, מסייע בעדו, ושניהם שקועים בכל ישותם בבירור דבר הלכה.

**לאחר** שלושה יממות של התלבטות, חקירה, עיון, מחשבה והרהורים, הוציאו השניים מתחת ידיהם שתי שורות קצרות, בהירות, מובנות לכל אדם יהודי. תמצית הזיקוק של ימי עמל ויזע, נקזו לתוך המשפטים התמימים, פשוטי המראה והצורה.

**היו** אלה גדול הדור, מרן רבי ישראל מאיר הכהן זצ"ל, בעל ה"משנה ברורה", וחתנו ר' הירש זצ"ל, שנפטר בצעירותו, אשר ישבו וליבנו סוגיות חמורות, כדי לסכמם לכדי הלכה ברורה, פשוטה, המובנת לכל אדם. משנה ברורה.

**עם** סיום כתיבת השורות הבודדות, פנה החתן ביראת כבוד אל חמיו הגדול ושאלה אנשית בפיו. מורי ורבי הגדול, בעזרת ה', הספר "משנה ברורה" יתקבל בכל תפוצות ישראל. רבים יהגו בו וישננו את הכתוב בו. כלום, מי מן הלומדים בו יעלה על דעתו כמה עמל והשקעה טמונים במילים הפשוטות שהוא קורא?

**נענה** ה"חפץ חיים" זצ"ל לחתנו כשחיוך של הבנה על פניו, והפליג בזכרונות אל ימים עברו.

**פעם**, סיפר הסבא קדישא, נקלעתי למחוז רוסי שבו הועסקו פועלים בעבודות למען הצאר ששלט ברוסיה שלטון ללא מצרים. קר היה אז, האצבעות קפאו תחת הכפפות, הקרה פשתה בעצמות, והנה

לכל אדם. משנה ברורה.

אכן, הרמב"ם (הלכות עדות פרק ה' הלכה ה') וה"שולחן ערוך" (ח"מ סימן ל"ו סעיף א', ועיין בש"ך ס"ק ג') פוסקים, כי "אחד שנתכוון להעיד או שלא נתכוון להעיד הואיל וראה הדבר וכיון עדותו [שבחקירתו התברר כי עדותו מכוונת ומדוייקת]... חותכין הזדין על פיו, בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות". הגאון מוילנא זצ"ל מציין על אתר (שם, ס"ק ה'), כי פסקו של "שולחן ערוך" אינו עולה בקנה אחד עם משמעות דברי הגמרא, שעל העד להתבונן במעשה במטרה להעיד עליו. ואילו אחרונים רבים כותבים, כי לא ניתן לפרש את הגמרא כפשוטה, ומספר טענות בפייהם, אחת מהן, כי במסכת סנהדרין מפורטים השאלות שבית הדין מפנה כלפי העדים. מדוע לא נזכר שבית הדין שואל אותם אם התבוננו במעשה מתוך כוונה להעיד? (עיין הגהות "בן אריה" ובשו"ת "פני אריה" סימן י').

נותרנו, איפוא, עם גמרא בלתי מובנת בעליל. מה כוונתו של אב"י, כי הנשבע לשקר מתחמק מן העונש בטענה כי "לא נתכוונתי להעיד", הרי אין כל צורך בכוונה אשר כזו?

האחרונים מבארים את הגמרא בניסוחים שונים שעיקרם אחד.

דף יב/ב דאי בעי אמר לא נתכוונתי לעדות

### עדים שראו אך לא התכוונו להעיד

משפט קצר בגמרא מצוטט בפי ראשונים ואחרונים רבים, בנוגע לנידון בסיסי בהלכות עדות. הגמרא מביאה את דברי אב"י, "אמרו לו שנים יודע אתה בעדות פלוני, והוא אומר לא ידעתי - פטור, דאי בעי אמר לא נתכוונתי לעדות". המדובר הוא על אדם שהתבקש על ידי בית הדין להעיד על מקרה מסויים שהיה נוכח בו, אך הוא טען כי אין ברשותו כל עדות והוא אף נשבע על כך. לאחר מכן באו שני עדים והעידו כי שקר דיבר האיש, הוא נכח במקום ובוודאי שבאפשרותו להעיד על שהתרחש שם. אב"י אומר, כי עדיין אין להענישו, הוא רשאי לטעון "לא נתכוונתי להעיד". היינו: נוכחתי במקום, אך לא התכוונתי להעיד.

בעלי התוספות (תוספות ישנים ד"ה "לא") מפרשים את הגמרא כפשוטה. העד טוען, כי הוא היה נוכח במקום, אך הוא לא העלה על דעתו כי עליו להתבונן במעשה מתוך מטרה לשמש אחר כך כעד, אלא הוא הסתכל במבט סתמי. טענה זו פוטרת אותו מלשמש כעד.

האחרונים נזעקים, וכי מי שלא התבונן במעשה מתוך מטרה לשמש כעד אינו יכול לשמש כעד? הלמאי? יבוא האיש ויספר את אשר חזו עיניו, זו עדות וזו טיבה, אין צורך ביותר מכך.

אכן, הרמב"ם (הלכות עדות פרק ה' הלכה ה') וה"שולחן ערוך" (ח"מ סימן ל"ו סעיף א', ועיין בש"ך ס"ק ג') פוסקים, כי "אחד שנתכוון להעיד או שלא נתכוון להעיד הואיל וראה הדבר וכיון עדותו [שבחקירתו התברר כי עדותו מכוונת ומדוייקת]... חותכין הזדין על פיו, בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות". הגאון מוילנא זצ"ל מציין על אתר (שם, ס"ק ה'), כי פסקו של "שולחן ערוך" אינו עולה בקנה אחד עם משמעות דברי הגמרא, שעל העד להתבונן במעשה במטרה להעיד עליו. ואילו אחרונים רבים כותבים, כי לא ניתן לפרש את הגמרא כפשוטה, ומספר טענות בפייהם, אחת מהן, כי במסכת סנהדרין מפורטים השאלות שבית הדין מפנה כלפי העדים. מדוע לא נזכר שבית הדין שואל אותם אם התבוננו במעשה מתוך כוונה להעיד? (עיין הגהות "בן אריה" ובשו"ת "פני אריה" סימן י').

נותרנו, איפוא, עם גמרא בלתי מובנת בעליל. מה כוונתו של אב"י, כי הנשבע לשקר מתחמק מן העונש בטענה כי "לא נתכוונתי להעיד", הרי אין כל צורך בכוונה אשר כזו?

האחרונים מבארים את הגמרא בניסוחים שונים שעיקרם אחד.

### לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת האי בוצינא קדישא עמוד צלותהון דישראל, רבן ומאורן של ישראל

ציס"ע כ"ק מרן האדמו"ר רבי **יעקב ישכר בער מנדבורנה** זצ"ל

במלאות שלושים להסתלקותו לגני מרומים



נר ה'  
נשמת  
אדם

### צעילוי נשמת

מרת **יענטה יהודית לינצר** ע"ה  
ב"ר חיים אשר אנשיל זאב ז"ל  
נלב"ע י"ג בניסן תשנ"ה

**תנצב"ה**

הונצחה ע"י בנה ידידנו  
הר"ר **שמואל לינצר** ומשפ' שיחיו - פ"ת

### צעילוי נשמת

מרת **חנה שנור** ע"ה  
בת הר"ר חיים יעקב ז"ל  
נלב"ע י"א בניסן תשכ"ח

**תנצב"ה**

הונצחה ע"י בנה ידידנו  
הר"ר **אבי שנור** הי"ו ומשפ' שיחיו - סביון

### צעילוי נשמת

הר"ר **ישעיה בריל** ז"ל  
ב"ר יצחק ז"ל  
נלב"ע י"ב בניסן תשס"ב

**תנצב"ה**

הונצחה ע"י ידידנו  
**משפ' פרלמוטר** שיחיו - גבעת שמואל



טענת העד היא, כי מאחר שלא התבונן במעשה מתוך מטרה להעיד, פרטי המעשה אינם זכורים לו כהוגן, ורשמיו נטשטשו בזכרונו, עד שאינו יכול להעיד עליו כדבעי. לעומת זאת, כאשר אדם מתבונן מתוך כוונה להעיד, הוא זוכר את הפרטים לתקופה ארוכה (שו"ת מהרי"ט חלק א' סימן י"ד, שו"ת "חתם סופר" אה"ע סימן ק'). "חתם סופר" זצ"ל (שם) מוסיף, כי זו היא כוונת בעלי התוספות הנזכרים באומרם, שאין מאומה בעדותם כאשר הם באים "להעיד לאחר זמן", שאינם זוכרים מאומה.

### דף יג/א התירו לה לעוברת לאכול פחות שיעורי האכילה לחולים ביום הכיפורים

מימי ראשית רבנותו בבריסק, היה הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל מורה לכל החולים המסוכנים שנצטוו לאכול ביום הכיפורים, לבל יקפידו על שיעורים ועל חצאי שיעורים, אלא יאכלו ללא הגבלה. חברו עליו חכמי העיר ודייניה, הלא גמרא מפורשת היא (עיין רבינו גרשום, תוספות ישנים, רמב"ן בתורת האדם שער המיחוש עניין הסכנה): "התירו לה לעוברת לאכול פחות מפני הסכנה", ולדעת ראשונים רבים, כוונת הגמרא היא, שמעוברת הנזקקת לאכול ביום הכיפורים, תאכל טיפין טיפין, פחות מ"שיעור" בכל פעם, אף על פי שכל אכילה, זעומה ככל שתהא, אסורה מן התורה (עיין יומא טז/א), מכל מקום, מאחר שהאוכל כשיעור נענש בכרת, חכמים ביקשו שהמעוברת לא תעשה מעשה שעונשו כרת, כלשון הרמב"ן (יומא פב/א) והרא"ש (יומא פרק ח' סימן י"ב): "עושים כן כדי להקל עליו מאיסורי כרת ומכות לאיסור בלבד". הרי לנו, כי יש לאכול פחות מכשיעור.

אולם הגר"ח עמד על דעתו, כשהוא משיב להם, כי ברמב"ם (הלכות שבת פרק ב' הלכה א') נפסק, ש"חולה שיש בו סכנה עושים לו כל צרכיו בשבת". "מגיד משנה" מפרש על אתר, כי כוונת הרמב"ם היא, שמותר לעשות בשבת עבור חולה זה כל דבר מה שהוא זקוק לו, אפילו דברים שאינם בגדר פיקוח נפש. ואני אומר לכם, סיים רבי חיים, כי בכלל צורכי החולה לאכול ללא הגבלה וסייגים.

ובכל זאת, הרי בגמרא נאמר, כי המעוברת תאכל פחות מכשיעור? הגר"ח הסביר, כי לא ניתן ללמוד מן הגמרא מאומה לחולה שיש בו סכנה. מעוברת זו אינה חולה כעת, ברם, הצום עלול להביאה לידי סכנה, ולפיכך היא רשאית לאכול. משכך, מאחר שכעת היא אינה מוגדרת כחולה שיש בו סכנה, לא נאמר בה היתרו של הרמב"ם "כל צרכיו", שלא הותר לה אלא ההכרח אשר לו היא נזקקת. אולם, כאשר לפנינו חולה מסוכן, שהאכילה נזקקת לו לצורך הבראתו, אין לדקדק עמו שמא יש אפשרות שיסתפק באכילות קטנות, שהרי זו היא רפואתו למחלה המקננת בקרבו (עיין חידושי מרן ר"ח הלוי, הלכות שבת עשור, והביא שכן מבואר בספר החינוך מצוה ש"ג, ועיין שו"ת "חשב האפוד" סימן ע"א, ובשו"ת "ציץ אליעזר" חלק ר' סימן י"ב).

**כמנהגנו נדיש**, כי בכל מקרה יש לשאול מורה הוראה כיצד לנהוג הלכה למעשה, שהרי גם הגר"ח לא התיר זאת אלא כאשר "יועיל לחולה לקירוב רפואתו ולחזיקו ולמעט סכנת מחלתו" (לשון הגרי"ז שם). וע"ע מה שהאריך "ביאור הלכה" סימן שכ"ח סעיף ד' ד"ה "כל שרגילים בהלכה זו".

דף יז/א ספק אכל חלב ספק לא אכל

### ספקא דאורייתא לחומרא או לקולא - הקשר לקרבן אשם תלוי

בדפים אלו ישנן סוגיות ארוכות המלכנות ספקות של חטאים שונים, ומטבע הדברים נתייחס למחלוקת הראשונים הנודעת על אודות ספקא דאורייתא לחומרא, וקשריה ההדוקים לגמרא כאן. הכל מודים כי "ספקא דאורייתא לחומרא", היינו: בכל ספק המתעורר באחד מדיני התורה, יש להכריע לחומרא ולנהוג באיסור. לדעת רוב הראשונים, בראשם הרשב"א (קידושין עג/א), מקורו של כלל זה מן התורה. ואילו הרמב"ם (הלכות איסורי ביאה פרק י"ח הלכה י"ז ועוד) כותב, כי דין זה אינו אלא מדרבנן, אך מן התורה ספק דאורייתא לקולא.

מחלוקת זו מוצאת את ביטויה על פני דפים רבים בספרי האחרונים, הוקדשו לה סימנים ומערכות, וחלק נכבד מן הספרים "שב שמעתתא" לבעל "קצות החושן", ו"שערי יושר" לגאון רבי שמעון שקופ. אחת השאלות האיתנות על שיטת הרמב"ם היא מן התורה בעצמה, המתייחסת במפורש למקרה של ספק ומכריעה, כי יש לנהוג לחומרא! הנה, כאשר אדם מסתפק אם הוא אכל חֶלֶב האסור באכילה או בשר המותר באכילה, עליו להביא קרבן אשם תלוי [תלוי מלשון ספק, שאין ידוע בוודאות אם עבר עבירה]. לפי שיטת הרמב"ם, מקשה הרשב"א, הרי ספק דאורייתא לקולא; קרבן זה על שום מה? ובכן, הרמב"ם בכבודו ובעצמו מתייחס לשאלה זו. תחילה הוא שונה את משנתו (הלכות טומאת מת פרט ט' הלכה י"ב): "אבל כל הספקות בין בטומאות בין במאכלות אסורות בין בעריות ושבתות אין להם אלא מדברי סופרים", היינו: ההחמרה בספקות המתעוררים בהלכות אלו, אינה אלא מדרבנן, אך מן התורה ספקא לקולא. לאחר מכן הרמב"ם מוסיף: "ואף על פי כן דבר שחייבין על זדונו כרת ספקו אסור מן התורה, שהרי העושה אותו חייב אשם תלוי", היינו: אף על פי שספקא דאורייתא לקולא, שונים הם איסורים שעונשם כרת, שבספקות המתעוררים בהם יש לנהוג לחומרא! המעיין בהלכה זו יווכח, כי ביאורו זה של הרמב"ם עוטר בסוגריים מרובעות, ולא בכדי. דבריו אלו סותרים בעליל למשפט הפותח את ההלכה, ש"כל הספקות... בין בעריות ושבתות אין להם

עיני הבחינו בשני גברתיים, מבוגר וצעיר, שנראו כאב ובנו, ועבדו ללא לאות לסקל בידיהם אבנים מן הדרך, כדי להכשירה לשמש כדרך ראשית.

**אבנים** חדות נעקרו בציפורניהם זבות הדם, הסדקים שעל גב זיהם התמלאו ברסיסי קרח וצבו את בשרם, פתיתי שלג התעופפו לכל עבר וכיסו את עיניהם, והם, ממשיכים במטרה ללא לאות, באותו מרץ, סוללים את הדרך.

או אז, יישר הצעיר את גבו, מתח את שריריו בלאות ופנה אל אביו, "אבא, הדרך הזו עתידה להפוך לכביש ראשי. המונים יאוצו על פניה וישעטו עליה. האם מי מהם יידע וישער כמה דם, שרירים, מאמץ וטרחה הושקעו בכל פיסת אדמה שהם חולפים על פניה ביעף?

**הרבה** תבונה טמונה בשאלתו של הנער הצעיר, אף כי אין זה מן הנמנע שהוא לא התכוון לכך. זה הוא טבע האדם, מטעים מסוגלים לעמול במשך שנים בלא שיידעו על קיומם; עוד פחות מכך מוכנים שאחרים יקטפו את פירות הצלחתם, ואילו הוא עומד על הדרך הזו זמן כה רב, מסקל את האבנים, מיישר את המהמורות, מוסר את נפשו עבור הדרך ו...

**האבא**, שמע בשתיקה את הדברים, פסק גם הוא מעבודתו, הסיר את כובע הצמר שהגן על אוזניו וכיסה את מצחו, התבונן מקרוב לתוך עיניו של בנו והפטיר שתי מילים: "צאר פפושקה". בעברית זה שלל מילים: "הצאר הוא האבא". אמר ולא יסף. הוא שב וחבש את כובעו, התכופף אל הקרקע והוסיף לעבוד עבור הפפושקה. כשעובדים בשביל אבא פפושקה אין שאלות, לא צריך תשובות עושים מה שצריך.

**אנחנו**, המשיך "החפץ חיים" זצ"ל בדבריו לחתנו, עובדים עבור אבינו שבשמים, להבדיל אלף אלפי הבדלות, בלי כל חשבונות, לעשות רצון אבינו שבשמים, מעבר לכך הכל זנית. כאשר יהודי עובד את בוראו, אל לו למדוד את הכמות ולאמוד את ההספק, או להשלות את עצמו כי אם רק הוא בלבד ייעדר מן הלגיון הגדול, לא יארע מאומה, אף אחד לא יחוש בחסרונו. חלילה, כל מטרתנו היא לעשות את רצונו יתברך - זה העיקר, זו המטרה, ומשכך, כל החשבונות מוסטים הצידה, מוזחים אל השוליים, והיהודי ממשיך בדרכו, סולל ומכשיר את משעולו אל ייעודו.

לומדי דף היומי העומדים עוד מעט קט לסיים את הש"ס, משימה בת שבע וחצי שנים, רשאים להביט בגאווה לאחור על הדרך הפסולה שהותירו בצעדתם העקבית הבלתי מתפשרת. יש שהמסכתות קשות, עיתים הסוגיות אינן מובנות עד תומן ויש צורך לעמול קשות כדי לעמוד על קנקנם, אך בדרכם הבוטחת, קדימה, עוד דף, עוד שיעור, עוד יום, הם מגשימים את רצון אבינו שבשמים, וזוכים לסייעתא דשמיא.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדרך היומית, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק.

פסק: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

### פנינים

#### ברכת התורה, העורך

דף יג/ב יין ושכר אל תשת... רביעית יין...  
**תפילה בשכרות**  
כתב ה"טור" (א"ח"ח הל' תפילה סוף סימן צ"ט):  
"שכר אל תשת, ראשי תיבות ואם שתה כדי רביעית אסור להתפלל, תפילת שיכור תועבה".  
ה"פרישה" מסייג על אתר: "וגם 'תשת' ראשי תיבות תפילה שתוי תפילה..."

דף יג/ב כל היכא דיתיב רב לא סגי ליה בלא הוראה  
**כשהתורה מביאה להוראה**  
הגמרא מבארת, כי אין איסור לשנות וללמוד אחר שתיית יין; יוצא מן הכלל היה רב שאף לא למד מרבי במקרה כזה, שכן מלימודו הגיע ממילא לענייני הוראה, ואסור להורות לאחר שתיית יין.  
**רמז** לכך יש למצוא בדברי "בעל הטורים" ש"להורות"



אותיות "ולתורה". יש מי שאף התורה גרידא כבר הוראה הוא אצלו, ואף זה אסור לו... ("פרדס יוסף", ק"כ).

דף יד/א ושלה ביד איש עתי

### עתי - עיתונאי...

הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, מחולל ומייסד "הדף היומי", הוכיח פעם עיתונאי בזה הלשון:

**עיתונאי** מן התורה מניין? "ושילח ביד איש עיתי", הכותב בכתבי עת...

**ואם** תאמר מדוע דוקא אלו? מפני שמי הוא זה, היכול לזכור את כל עונות בני ישראל, הצריכות להשלח עם השעיר המשתלח חוץ ממנו...

דף יד/א אלא דרפרם בדותא היא - כגריסת מסורת הש"ס

### פום בדיתא

פשר הביטוי בדותא, יסודו בפומבדיתא. פום-בדיתא, היינו על שפת הנהר. בדיתא [כמו בעירובין (כד/ב): פום-נהרא, ובמו"ק (יא/א) מוזכר הנהר בדיתא]: חז"ל אמרו שבני עיר זו חריפים היו, ומכניסים פיל בקוף המחט (ב"מ לח/ב). לכן, כאשר באים לציין דבר שנאמר לשם חריפות בעלמא, זהו שמו: "בדיתא" הוא... (מרגליות הים, 79).

אלא מדברי סופרים". כלום, איסורי שבת ואיסורי עריות אינם איסורים שעונשם כרת? ברי, טוענים גדולי האחרונים (מהרי"ט חלק ב' יו"ד סימן א'; ספר "בני שמואל" סימן מ"א ועוד, ראה רמב"ם מהדורת פרנקל), כי הגהתו של תלמיד השתרבבה לתוך דברי הרמב"ם, אך אין זו כוונתו של הרמב"ם. כיצד, איפוא, מתיישבים דברי הרמב"ם? ובכן, לדעתם, קיים חילוק שונה לחלוטין בין סוגי הספקות. תחילה נפנה לגמרא.

נחלקו אמוראים מתי מתחייבים בקרבן אשם תלוי. יש אומרים, כי כל אדם שאירע לו ספק איסור מתחייב אשם תלוי. יש חולקים, כי רק ב"איקבע איסורא" מתחייבים אשם תלוי, היינו: כאשר לפני פלוני מונחים שני חלקי בהמה, חתיכת בשר וחתיכת חֲלָב האסור באכילה, הרי מונח לפניו איסור וודאי, החלב. לאחר מכן הוא אכל חתיכה אחת ואינו יודע איזו מהן, אם את הבשר או את החלב, במקרה זה עליו להביא אשם תלוי, משום שהאיסור התקבע, הוברר והיה וודאי, בטרם התעורר הספק הפרטי שלו מה הוא אכל. אולם, אדם שאכל חתיכת בשר שנפלה לידיו בטרם בירר את זהותה, אינו מביא אשם תלוי למרות שאכן יש להסתפק אם אכל חֲלָב, משום שבמקרה של ספק איסור רגיל, אין מביאים אשם תלוי.

**קרבן אשם תלוי כסימן מתי יש להחמיר בספק דאורייתא:** והנה, הרמב"ם (הלכות שגגות פרק ח' הלכה ב') פוסק כדעת הסוברים, כי רק בספק של "איקבע איסורא" יש להביא אשם תלוי. מעתה, שיטת הרמב"ם נהירה ובהירה. בכל מקרה של ספק איסור אשר בו התורה לא קבעה כי יש להביא אשם תלוי, הרי בכך היא הורתה, שבספק זה יש לנהוג לקולא, ואילו בסוג ספק של "איקבע איסורא" אשר בו נצטווה מי שנקלע לתוך הספק להביא קרבן אשם תלוי, הורתנו התורה כי ספקא לחומרא, ומי אשר לא החמיר - יביא קרבן (עין "ערוך השולחן" יו"ד סימן ק"י סעיף י"ד, וראה ב"אוצר החידושים" כאן בשם הגרי"ז הלוי זצ"ל).

נציין, כי הסבר זה בדעת הרמב"ם משמש רבות את האחרונים בבואם לגונן על שיטתו מפני הוכחות שונות בתלמוד אשר מהן עולה שלא כדעתו. לאחר שהם מבארים כי הרמב"ם נוקט כי רק ב"איקבע איסורא" ספקא דאורייתא לחומרא, אין כל מניעה לטעון, כי ההוכחות המוצבות נגד הרמב"ם הם כשיטה השניה, אשר הרמב"ם אינו נוקטה להלכה.

דף יט/א אשר חטא בה פרט למתעסק

### מהותו של ה"מתעסק"

בגמרא אנו מתוודעים להבדל בין "שוגג" ל"מתעסק". השוגג חייב בקרבן חטאת, והמתעסק פטור ממנו. השוגג הוא אדם שהתכוון לעשות פעולה מסויימת, כגון, לחרוש שדה בארץ ישראל בשנת השמיטה, אלא שהוא שגג ושכח שמעשה זה אסור לעשותו. לעומת זאת, ה"מתעסק" הוא אדם שבשנת השמיטה גרר מחרשה אל המחסן שבקצה השדה, ותוך כדי כך הקרקע נחרשה בבלי דעת. כלומר, הוא עשה את הפעולה מבלי שהתכוון לעשותה. השוגג חייב חטאת, שהרי התכוון לעשות את המעשה האסור, ואילו המתעסק פטור, שהרי לא התכוון לעשות מלאכה ואין לייחסה אליו כלל.

**'מתעסק' נקי מן החטא או מן הקרבן בלבד?** בעולם התורה נפוץ חידושו של הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל, אשר הוא עצמו מכנהו כ"דבר חדש". הדעה הרווחת גרסה, כי ה"מתעסק" פטור לחלוטין - כשם שאין מוטל עליו להביא קרבן חטאת, כך נקי הוא מכל חטא, עוון ואיסור. ברם, רבי עקיבא איגר ליקט ראיות והוכחות שונות, כי המתעסק נחשב כחוטא, חוטא בשוגג, אשר התמעט מחיוב הבאת קרבן חטאת בלבד, אך אין להתייחס אל המתעסק כאילו מעשה העבירה לא נעשה כלל (שו"ת רעק"א חלק א' סימן ח'). מספר רב של השלכות עולה מהבנה מחודשת זו של "מתעסק"; ביניהן, כי המתעסק זקוק לכפרה, שדבק בו חטא, וכמו כן, שגם על המתעסק יחול הכלל "קים ליה בדרכה מיניה", שכלל ידוע הוא, כי אדם שהתחייב בעונש כפול- מיתה וממון, על אותו מעשה, נענש על האיסור החמור בלבד - מיתה, ואין מטילים עליו גם את העונש הקל. כלל זה תקף גם לגבי העובר בשוגג עבירה שעונשה מיתה, שאף על פי שהוא בעצמו אינו מומת, אין משיתים עליו את העונש הקל, משום שעבר עבירה שבמזיד עונשה מיתה. מעתה, לאור חידושו של הגרע"א שהמתעסק נחשב כמי שעבר על האיסור, גם עליו יחול הכלל "קים לי בדרכה מיניה". [חידושו של הגרע"א אינו נסוב על "מתעסק" שעשה מלאכה בשבת, שבשבת האיסור הוא על מלאכת מחשבת - ראה מאורות הדף היומי כרך ה' בבא קמא דף ס"א מאמר "פתיחת מקרה בשבת"].

דבריו של הגרע"א עוררו הד עצום אשר הטביע את חותמו בספרי האחרונים, זה אומר בכה וזה אומר בכה, תילי ראיות נערמו בעד ונגד, כאשר הכל מנסים לברר האם אכן מתעסק נחשב חוטא הזקוק לכפרה, או שהוא אדם נקי ובר לבב, והמעשה אינו מתייחס אליו כל עיקר.

מתוך החומר העצום הקיים בנושא נסתפק בראיה יפה, ובדחייתה, היפה לא פחות.

**להקיץ כהן משנתו:** בנו של רבי עקיבא איגר, רבי שלמה זצ"ל, מביא ראיה יפה לחידושו של אביו, מתלמידו הגר"מ יפה. נפסק להלכה (רמ"א יו"ד סימן שע"ד סעיף א'), כי כאשר אדם מת, יש להקיץ מיד את הכהנים הנמצאים בבית, ולזרזם מן המקום תכף ומיד, שהרי טומאת מתים שורה עליו. אם ה"מתעסק" אינו נחשב כמי שעבר על האיסור כלל, מדוע להעיר את הכהן העיף, הרי

### עילוי נשמת

מרת **פרידה** ע"ה

בת מאיר וחיה בנדט

### תנצב"ה

הונצחה ע"י

**יעקב פריד** ומשפחתו שיחיו - קדומים

### עילוי נשמת

הר"ר **יצחק מן** ז"ל

ב"ר משה רפאל ז"ל

נלב"ע י"א בניסן תשנ"ו

### תנצב"ה

הונצח ע"י מרת **גאולה מן** תחי'

ומשפחתה שיחיו - רמת גן

### עילוי נשמת

הר"ר **יצחק ישראל קנופף** ז"ל

בהר"ח יונה צבי הלוי ז"ל

נלב"ע י"א בניסן תש"ס

### תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **שרגא פייבל** ז"ל

ב"ר יצחק אייזיק ז"ל נלב"ע ח' בניסן תשס"ד

### תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

אמנו מרת **שושנה שמעה חן** ע"ה

ב"ר יחיא ז"ל

נלב"ע ט' באדר ב' תשע"א

### תנצב"ה



הוא אינו יודע ממאומה, אין 'מתעסק' הגון הימנו, על מה ולמה יש להחישו מן המקום? הרי לנו, כי ה'מתעסק' נחשב כמי שעבר עבירה; בשוגג אמנם, מתוך התעסקות, שלא בכוונה, אבל עבירה; ולפיכך יש להצילו הימנה ולמלטו מן הבית מוקדם ככל האפשר (שו"ת רבי שלמה איגר, כתבים סימן כ).

**ההבדל בין שני סוגי איסורים:** בעל "מקור חיים" (סימן תל"א), הלא הוא הגאון מליסא, בעל "נתיבות המשפט", מציב חילוק זהה בין שני סוגים של איסורי תורה, ועל פיו ההוכחה הנזכרת מאבדת את תקפה. עלינו להבחין בין איסורי תורה הכרוכים במעשה לבין איסורי תורה אשר איסורם מותנה במציאות קיימת, וכגון, איסור מלאכה בשבת מותנה בפעולה מעשית של החוטא, ברם, האיסור הרובץ על הכהן להיטמא למת, אינו כרוך במעשה מסויים, אלא על הכהן לעשות הכל כדי שלא ייטמא, תהליך ההטמאות עצמו אינו מעשה. מעתה, אין כל הוכחה לשיטת רע"א, שכן, גם אם נסבור כדעת החולקים עליו, שה'מתעסק' נקי מכל חטא, עדיין מובן מדוע יש צורך להעיר את הכהן ה'מתעסק', שכן, על איסורים שאינם כרוכים במעשה לא שייך פטור 'מתעסק' וכי מה נאמר, 'כהן זה נטמא מבלי משים', הרי כל הכהנים נטמאים כך, הם אינם עושים מאומה כדי להטמאות, ואת זאת בדיוק התורה אסרה.

**שאלתו של הגר"י סלנטר לגרע"א:** בשלהי ימיו של רבי עקיבא איגר, רב צעיר בשם רבי ישראל סלנטר שיגר מכתב למעונו. במכתבו הוא ביקש לדעת מדוע התעורר "רעש גדול סביב אכילת פירות נגועים בתולעים, הרי האוכל דינו כמתעסק, שכן, בדעתו לאכול פרי, אין דעתו לאכילת תולעת", ומאחר שמתעסק אינו אסור כלל ואינו נחשב אף כשוגג, אין עילה לאסור אכילת פירות אלו.

המתין רבי ישראל ימים רבים, ותשובה מגדול הדור לא פקדה את ביתו. לימים הוא פגש את רבי שלמה איגר, והלה סיפר, כי אביו לא השיב לו לגודל ענוותנותו, מאחר שבעיר סלנט, מקום מגוריו של רבי ישראל, מכהן רב בא בשנים, ורע"א נמנע מלהשיב לשאלות הלכתיות לבני עירו, שיכולים הם לשאול את רבם. אך למעשה דעתו ידועה, כי גם 'מתעסק' עובר על האיסור, וממילא אין מקום לשאלתו של רבי ישראל (ראה תשובות והנהגות לגר"מ שטרנבוך, חלק ד' סימן ק"צ).

לאחר שנגענו באיסור אכילת פירות מנוגעים נציין את העולה מדברי האחרונים, כי גם לדעת החולקים על רע"א וסוברים כי 'מתעסק' פטור לחלוטין, אין בכך כדי להתיר אכילת פירות מתולעים (עיין באמרי בינה" בב"ח סוף סימן ד', "דרכי תשובה" סימן פ"ד אות כ"ח, שו"ת "מנחת שלמה" סימן ו' ועוד).

(עיין ב"קובץ שיעורים" פסחים אות רט"ו, ועיי"ש אות קי"ז שהקשה על דברי רע"א אודות העלם מקדש הנ"ל, וע"ע "אור שמח" הלכות גירושין פרק א' הלכה י"ז, "אגלי טל" מלאכת קוצר סעיף כ"ד ס"ק י"ב, ובמלאכת אופה סעיף ל"ג ס"ק ג', חזו"א הוריות ט"ו ט' ועוד).



קטע יומי מתוך הגליון השבועי "מאורות הדף היומי - לילדים"

מסכת פְּרָתוֹת • דף י"ז • יום חמישי י"ג בניסן

### מדוע מחמירים?

הַפֶּקֶד הַרְבִּיעִי עוֹסֵק בְּסִפְּקוֹת שׁוֹנִים בְּעִנְיַי הַלְּכָה, וְלִכֵּן נֶעֱסַק בְּכָלל הַיְדוּעִי: "סִפְּק דְּאִוְרֵייתָא - לְחַמְרָא". חֻקִּים לְמַדּוֹ אוֹתְנָה, שְׂכָאֲשֶׁר מִתְעוֹרֵר סִפְּק אִם מַעֲשֶׂה מְסִיִּם מִתְּרַן מִן הַתּוֹרָה אוֹ אִסוּר מִן הַתּוֹרָה, הַדִּין הוּא: "סִפְּק דְּאִוְרֵייתָא לְחַמְרָא". כְּלוּמַר, עֲלִינוּ לְהַחְמִיר וְלִנְהַג שֶׁהַדְּבַר אִסוּר בְּיָדָיו. לְמִשְׁל, יֶלֶד שֵׁשׁ לוֹ סְפָרִיה, וְאִין יוֹדְעִים אִם יֵשׁ לָהּ הַכֶּשֶׁר, אִסוּר לוֹ לְאָכַל אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהַתּוֹרָה אוֹסֶרֶת לְאָכַל דְּבָרִים שְׂאִינִם כְּשָׂרִים.

מָה מְקוּרָו שֶׁל כָּלל זֶה?

כְּכָךְ נִחְלָקוּ הָרַאשׁוֹנִים. לְדַעַת רַב הָרַאשׁוֹנִים, בְּרַאשֵׁם הָרֶשֶׁב"א (מִסְּכַת קְדוּשִׁין, דָּף ע"ג, עֲמוּד א'), הַלְּכָה זֶה הִיא מִן הַתּוֹרָה. וְאִלוֹ הַרְמִב"ם כּוֹתֵב שְׂדִין זֶה הוּא מִתְּקַנְתָּ חֻז"ל.

למנוי גליון לילדים חייג:

1700-500-151

חודש היכרות חינם



## הסדרה שימאחדת את המשפחה סביב שולחן השבת! חדש: כרך י"ב "בין אדם לחברו"

- זהירות במזון חברי
- שמירת גופו וממונו
- גמילות חסדים
- כיבוד אב ואם
- לשון הרע



מתחילים ללמוד בשבת אסרו חג פסח

1-700-500-151

הבצעה ראשית יפה נוף

מבצע מיוחד עבור 100 המזמינים הראשונים